Intervju: Paddy Ashdown, visoki predstavnik: “Mostar će ponovno postati jedinstveni grad”

Britanski političar i diplomat Paddy Ashdown preuzeo je u svibnju 2002. godine dužnost visokoga predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini. Tada je među mnogim Hrvatima u ovoj zemlji bio izražen strah da njegov izbor nije najbolje rješenje. Govorilo se da će bivši vođa britanskih liberala prema bosanskohercegovačkim Hrvatima biti osobito nesklon, a možda i glavni razlog za takve procjene bilo je Ashdownovo svjedočenje o planovima prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, o podjeli BiH – čuvena priča o podjeli Bosne iscrtanoj na ubrusu.

U međuvremenu nije bilo neke osobite potvrde ovakvih strahova. Ashdown se i na demonstracijskoj i na suštinskoj razini trudio pokazati da ne želi nikoga diskriminirati. Jedan od njegovih prvih posjeta nekom području u BiH bio je odlazak u većinski hrvatske krajeve u Hercegovini, a druga godina Ashdownova mandata zaključena je odlukom kojom je osigurao električnu energiju za mostarski »Aluminij«, tvrtku kojoj je, pod pritiskom ucjena sarajevske »Elektroprivrede«, prijetilo gašenje.

To su bili potezi koje su Hrvati pozdravili i izvan svake sumnje izmijenili su raspoloženje u hrvatskoj javnosti spram aktualnog visokog predstavnika. Stoga smo i razgovor za Vjesnik s Paddyjem Ashdownom započeli upravo gore spomenutom konstatacijom:

»Naravno, ne mogu suditi o tome je li zbilja došlo do promjene raspoloženja o kojoj govorite, no ako je to istina, to svakako

mogu pozdraviti. Međutim, želim reći da sam, posebno obavljajući ovaj posao, “slijep” što se tiče etničkih pitanja. Uvijek i prije svega gledam interese građana, a ne njihovu etničku pripadnost.

Paddy Ashdown: Kad sam došao ovdje, mnogi ljudi su mislili da nisam za njih. Hrvati su smatrali da sam protiv njih kad sam izložio onu priču o ubrusu, mislili su neki i da sam protiv Srba zbog mog svjedočenja o Miloševiću, a nedavno sam nazvan i antimuslimanskim, i to ni od koga drugog već od člana Predsjedništva BiH gospodina Sulejmana Tihića.

No, moj posao je da mislim o jednoj stvari, o interesu Bosne i Hercegovine kao cjeline. A smatram da je u interesu BiH kao cjeline nastavak postojanja multietničkog društva. Jedna od promjena koje se moraju dogoditi u Bosni i Hercegovini ako ova zemlja želi u Europu jest to da se malo više počne misliti na individualna prava u odnosu na kolektivna.

Stara Europa je previše ovisila o nacionalizmu i monoentitetima. To je kao kad bih ja rekao da mogu biti samo Irac, a ne i Britanac ili kada biste Vi rekli da možete biti samo Hrvat, ali ne i Bošnjak. To je stara ideja i ona je donijela krv na naše ulice. Pristaša sam novih ideja koje dopuštaju i potiču višestruke identitete – i na svaki od njih ljudi mogu biti ponosni.

Ja mrzim nacionalizam, no volim patriotizam. Nacionalist ste ukoliko mrzite druge, no biti domoljub znači voljeti svoju zemlju, bez toga da mrzite nekoga drugog.

Zaključio bih jednom rečenicom koja možda stoji iza svih mjera koje poduzimam radeći svoj posao – multietnička struktura ove zemlje nije njezino prokletstvo, to je bogatstvo. Bosna i Hercegovina je jedina od zemalja bivše Jugoslavije koja je sačuvala ovaj dar i ako možemo gledati na njezinu multietničnost, kao na nešto što treba sačuvati ili njegovati, a ne kao na neku kletvu prošlosti, onda možemo izgraditi BiH«.

Vjesnik: Govorili smo o raspoloženju Hrvata u BiH prema Vama. Vjerojatno među njima neće biti pozdravljena odluka koju ćete, kako ste najavili, donijeti do kraja siječnja, o novom ustroju Grada Mostara. Pregovori političkih stranaka o preustroju ovoga grada, vođeni uz posredovanje Vašega ureda, završili su neuspješno. A budući da se približavaju lokalni izbori, ističu se rokovi do kojih Grad na Neretvi mora dobiti novi statut, koji ćete, očito, morati nametnuti. Hrvati prigovaraju da bi način raspodjele izbornih mandata mogao dovesti do toga da šest hrvatskih glasova u Mostaru vrijedi kao jedan bošnjački. Odbacili ste ove optužbe, navodeći da se na sličan način štite interesi Hrvata, na višoj, federalnoj razini?

Paddy Ashdown: Spomenuo sam potrebu očuvanja multietničke strukture BiH. To je jedna proeuropska misao. U tom smislu posebno je važno poduzeti korake i osigurati dobre uvjete u kojima žive manjine. Poduzimamo u tom smislu korake koji su potrebni, čak i ako su ponekad pomalo antidemokratski. Primjerice, radimo to da bismo osigurali da se Hrvati u BiH osjećaju sigurnim, imaju utjecaj i da odbace strahovanja kako će njihova kultura u ovoj zemlji nestati. Ili da se Bošnjaci osjećaju kao svoji na svome u Mostaru. To je jako važno.
Ne zabrinjavaju me previše špekulacije da bih zbog odluke o Mostaru mogao postati nepopularan. Ja ne radim svoj posao zbog popularnosti, već zbog toga što mislim da je ispravno.
Zbunjen sam primjedbama Hrvata koje ste spomenuli. Jer, ako donesemo takvu odluku, mi ćemo u Mostaru koristiti isti sustav zaštite prava pripadnika manjinskog naroda, koji štiti prava Hrvata u Bosni i Hercegovini. Stoga me iznenađuje ako većinsko hrvatsko stanovništvo u Mostaru inzistira na većinskom izbornom pravilu, što bi značilo da takav sustav treba primijeniti i na cijelu BiH. Teško mi je shvatiti zašto mehanizmi koji su Hrvatima tako potrebni u BiH nisu dobrodošli u Mostaru.
U svakom slučaju, podijeljeni Mostar nije više prihvatljiv za građane ovoga grada i ukoliko dogovor ne bude postignut bit ću prisiljen donijeti rješenje koje će ga učiniti ujedinjenim.

Rješenje ovoga pitanja ne može se odgađati na neodređeno vrijeme. Nije prihvatljivo da postojeći paralelizmi budu nastavljeni, ali će istodobno biti stvorene takve administrativne strukture koje će osigurati da nijedan narod neće moći nadglasati drugi.

Vjesnik: Ako dopustite, zadržao bih se još trenutak na emocijama koje izazivate u javnosti BiH i na još jednom kopernikanskom obratu u načinu na koji Vas doživljavaju određene skupine u ovoj zemlji. Ovoga puta riječ je o oporbenim strankama i njima bliskim medijima. Oni su vas u svibnju 2002. dočekali gotovo s ovacijama, no sada ste im postali gotovo utjelovljenje svih problema koje ima ova zemlja. Kažu da Bosnom upravljate preagresivno, protektorski, bez partnerstva s domaćim vlastima. Tvrde da ste uspostavili pakt s nacionalistima i da je to posljedica Vašeg uvjerenja da u BiH nacionalizam nije najveći problem?

Paddy Ashdown: Rekao sam da mrzim nacionalizam, za razliku od domoljublja. No, interesantno je da to što ste spomenuli govore oporbene stranke, a ne vlasti, i čini mi se da tu ponekad ima pomalo nekonzistentnosti. Zbog čega me kritiziraju? Za prihvaćanje rezultata izbora? Što sam trebao učiniti – čini se da misle da sam na neki način trebao zanemariti rezultate izbora i staviti njih na vlast. No, da sam to učinio tek tada bih bio protektor. Čudno mi je ako me zovu protektorom jer nisam učinio onu stvar koja bi me učinila takvim. Rekao sam već da sam »slijep« na etnicitet i ne sudim stranke prema onome kako se nazivaju, već po onome što rade. Tko su moji partneri u BiH? Ja ih ne biram, njih biraju građani BiH na izborima. Možda mi se sviđaju, možda ne, ali to je ono što se zove demokracija.
Ja služim narodu BiH, isto onoliko koliko služim međunarodnoj zajednici. Mislim da bi se oporbene stranke napokon trebale odlučiti je li ispravno da ja prihvatim demokraciju i radim s izabranim tijelima vlasti. Moj posao je da služim demokraciji u ovoj zemlji.

Jesam li preagresivan? Da, ja jesam nestrpljiv čovjek. Ja želim da BiH napravi korake naprijed i svakako ponekad mnogo ulažem i guram u tom smjeru i možda ponekad gubim strpljenje kad stvari krenu sporije. Ali, postoji jedan razlog za to – ova zemlja je predugo čekala, odlagala rješavanje stvari i ono čega sada nema je vrijeme.

Vjesnik: Činjenica je da BiH usprkos određenom napretku, očito još nije samoodrživa i spremna na ukidanje institucija kakva je ona kojoj ste na čelu. Mandat Vam je nedavno produžen do svibnja 2005. godine i očekujete li da ćete doista biti posljednji visoki predstavnik u BiH?

Paddy Ashdown: Ova zemlja još nije država. Još! To je istina. Nije bila ni Njemačka 1945. godine, međutim, Bosna i Hercegovina na putu je državnosti. Učinjene su stvari za koje još prošle godine nitko nije vjerovao da su uopće moguće. BiH je promijenila Dayton. To nisam učinio ja, to su učinili ljudi u ovoj zemlji – dali su državni nadzor oružanim snagama. Počeli su stvarati porezni i carinski sustav na razini države. Nitko nije vjerovao da će to biti moguće. Mislim da je korektno reći da je BiH otišla dalje od rata prema miru nego bilo koja druga zemlja u povijesti. Naravno, ostao je još dug put pred nama, ali je impresivno mnogo od onoga što je učinjeno. Za ovih osam godina Bosna i Hercegovina je otišla dalje od rata nego što je to moja rodna zemlja Irska učinila u 30 godina.
Uvjeren sam da možemo završiti ovo putovanje. Možda ne tako daleko u budućnosti, doći će vrijeme kad će postati nepovratan proces koji će od ove zemlje napraviti državu na putu prema Europi. To je cilj koji sam postavio samom sebi dolazeći u BiH i uvjeren sam da ga mogu postići.
Hoću li ja biti zadnji visoki predstavnik ili ne? Ovisi. Ja to ne mogu reći. Ali, moj posao je upravo taj da se oslobodim svoga posla. Kad bih mogao biti posljednji visoki predstavnik, to bih smatrao svojim velikim uspjehom.
Ipak, sasvim iskreno, mislim da će do isteka moga mandata, u

svibnju iduće godine, biti teško doći do točke u kojoj će Bosna i Hercegovina moći biti bez institucije visokog predstavnika. Ali, što bliže budem došao tome cilju, to je moj uspjeh veći. Vrijeme je da se uprava i vlast nad ovom zemljom prepusti građanima iz BiH. Čak i sada ja svoje ovlasti s Bonske konferencije Upravnoga odbora Vijeća za implementaciju mira koristim sve rjeđe i rjeđe.

Vjesnik: Kad se govori o napretku koji je postignut u BiH često se spominje činjenica o navodno visokom stupnju povratka. No, s druge strane se upozorava i da povratak imovine zapravo ne prati i stvarni povratak ljudi. Posebno se žale Hrvati, katolici, čiji se broj prepolovio u odnosu na prije rata. Na navodnu diskriminaciju međunarodne zajednice spram povratka Hrvata-katolika često upozoravaju predstavnici Katoličke crkve, poput kardinala Vinka Puljića. Tu je i pitanje povratka imovine Katoličke crkve u BiH?

Paddy Ashdown: Čuo sam za primjedbe kardinala Puljića i ja poštujem njegove stavove. Ali, pitanje povratka izbjeglica je, zapravo, međusobno povezano. Ima pitanja koja se odnose na povratak hrvatskih izbjeglica u BiH, ali jednako tako i srpskih izbjeglica u Hrvatsku. Ako želimo graditi povjerenje među svim narodima o ovom pitanju, moramo vidjeti tu povezanost. Važno je da na problem povratka izbjeglica gledamo kao na stvar koja se tiče svih država zapadnoga Balkana. Kad bismo ga mogli riješiti na taj način, recimo na način kako je predlagao hrvatski predsjednik Mesić, to bi bilo jako dobro.
Kardinal Puljić posebno spominje pitanje imovine Katoličke crkve. Ja razumijem njegovu poantu, to je ozbiljna stvar i taj problem treba rješavati. No, opet naglašavam da je sve kompleksnije od pitanja imovine koja pripada Katoličkoj crkvi. Tu je i pitanje restitucije u cijeloj zemlji i ne može se rješavati samo mali dio koji pripada Katoličkoj crkvi, a ostaviti neriješen dio koji, primjerice, pripada, islamskoj zajednici. Dakle, postoji velik problem u ovoj zemlji i treba ga riješiti u cjelini, a ne dio po dio.

Vjesnik: Iako je nedavna SFOR-ova potraga za Radovanom Karadžićem na Palama završila neuspjehom, ipak se smatra ohrabrujućom suradnja vlasti Republike Srpske tijekom trajanja spomenute akcije. Pitanje ratnih zločinaca, čini se, još uvijek opterećuje unutarnje prilike u BiH?

Paddy Ashdown: Da, pitanje ratnih zločina moramo do kraja riješiti jer bez toga ne možemo imati mir. Nema stabilnoga mira bez pravde. Vlasti BiH, dakako, moraju pojačati napore usmjerene na privođenje pravdi ratnih zločinaca i u tom smislu je Ured kojem sam na čelu podržao SFOR-ovu akciju traganja za optuženima za ratne zločine i njihovim pomagačima, te suradnju Stabilizacijskih snaga s pripadnicima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske.
Vlasti u BiH, prije svega one u RS, moraju dokazati spremnost na ispunjavanje obveze suradnje s Haaškim tribunalom i imati u tome aktivnu ulogu, jer je, među ostalim, to jedan od preduvjeta za pristupanje BiH »Partnerstvu za mir« te za početak pregovora s Europskom unijom za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Vjesnik: U zapadnim i domaćim medijima ponovno se mnogo piše o BiH kao zemlji koja je utočište terorista. Vi ste svojedobno odbacili takve ocjene i stojite li još uvijek iza toga?

Paddy Ashdown: Ako me pitate ima li terorista u Bosni i Hercegovini, odgovor je vjerojatno – da. Ima li terorista koji su zaostali iz rata u BiH? Vjerojatno da! Ima li preostalih mudžahedina? Da, vjerojatno ih ima. Ima li hrvatskih terorista preostalih iz rata? I tu je odgovor – vjerojatno da. Jednak je odgovor na pitanje ima li ovdje ravnogorskog četničkog pokreta…
Ali, najveća opasnost za ovu zemlju ne dolazi od internih terorističkih organizacija. Opasnost prije svega proizlazi iz činjenice da je ovo prostor bezakonja – dakle pravi problem je što nije uspostavljena vladavina zakona i teroristi izvana mogu iskoristiti taj prostor za svoju djelatnost. Prava prijetnja ovoj zemlji ne dolazi od preostalih terorističkih

organizacija, većih ili manjih, nego dolazi zbog nepostojanja vladavine zakona – i to moramo riješiti. Uz ostalo, nužno je donijeti zakonska rješenja o uspostavi državne obavještajne službe, kako bismo se učinkovito suočili s ovim problemom.

Dayton treba mijenjati, ali to trebaju učiniti narodi u BiH

Vjesnik: Sve su češće inicijative za promjenu Daytonskog mirovnog sporazuma i unutarnji preustroj BiH. Kako ih komentirate?

Paddy Ashdown: Mislim da je takva debata vrlo zdrava. Kad sam tek došao u BiH, rekao sam svojim prijateljima da ako želimo biti uspješni onda treba započeti debata o ustavnoj budućnosti ove zemlje. Ima jedan stari moto Mao Ze Tunga – »neka cvate tisuću cvjetova«. To bi trebalo vrijediti i kad je riječ o ustavnim idejama.
Pojavile su se vrlo zanimljive zamisli i to je dobro. Jedna od važnih stvari zbog koje ćemo se morati pozabaviti pitanjem Ustava je i cijena administracije u ovoj zemlji. Na birokraciju i na vlast troši se jako mnogo, 60 ili 70 posto ukupnih javnih prihoda, tako da gotovo ništa ne ostaje za oblasti kakve su obrazovanje i zdravstvo, ili za isplatu mirovina. Ne možemo izdržati ovako visoke izdatke za glomaznu administraciju. BiH ne može postati prosperitetna, moderna europska država ako ne riješi ove probleme.
Trebao bih biti budala da vjerujem da je postojeća ustavna struktura BiH dobra. Neodrživa je. Ako želite čuti moje osobno mišljenje – za 20 godina vjerojatno neće biti entiteta u ovom smislu kakvi su sada Republika Srpska i Federacija BiH. No, hoće li do toga zbilja doći, kad će se to dogoditi ako se dogodi, i na koji način – to nema nikakve veze s Paddyjem Ashdownom. Ovo nije pitanje koje rješava međunarodna zajednica. Promjena Daytona moguća je samo na osnovi sporazuma između naroda i kompromisa koje će postići građani ove zemlje.
Želim naglasiti da o ovom prije svega trebaju raspravljati građani ove zemlje. Stranci mogu dati doprinos, ali odluka o

Ustavu nije ni u čijim drugim rukama, osim naroda ove zemlje. Morat će se mijenjati Daytonski ustav, ali kako će to biti učinjeno to će biti odluka naroda u BiH.
Ima nekih u BiH, ne isključivo, ali većim dijelom među Bošnjacima-muslimanima, koji vjeruju da će se veliki arhanđeo međunarodne zajednice spustiti nad Bosnom i Hercegovinom na jednom blještavom oblaku, uzeti Daytonski sporazum, odletjeti negdje u američku zračnu bazu desetinama tisuća milja daleko i preraditi ga za njih. To se neće dogoditi. Ustav BiH moraju preraditi ljudi ove zemlje, donoseći teške kompromise. Dayton se mora mijenjati i on se već mijenja, ali jedini način da se promijeni jest da ga mijenjaju građani BiH.

Hrabre Sanaderove izjave i Mesićeve moralne i liderske kvalitete najvišega reda

Vjesnik: U Republici Hrvatskoj nedavno se dogodila promjena vlasti i na čelu Vlade je sada gospodin Ivo Sanader. Kako će se ova promjena odraziti na BiH i na koji način uopće Hrvatska može pomoći reformske procese u Bosni i Hercegovini?

Paddy Ashdown: Idućega tjedna sastat ću se s gospodinom Sanaderom i radujem se tom susretu i prilici da se upoznamo. Neke od izjava koje je on davao u proteklom razdoblju bile su, mislim, vrlo hrabre i riječ je o izjavama koje su vrijedne jednog državnika. Međutim, središnje pitanje koje se odnosi na Zagreb, i vjerujem da ga hrvatska Vlada vrlo dobro prepoznaje, jest da je hrvatska sudbina – Europa.
To znači da se moraju imati dobri i konstruktivni odnosi sa susjedima. U nedavnim godinama hrvatska Vlada je odigrala vrlo važnu i konstruktivnu ulogu ovdje, sa svojim susjedom BiH. To je konzistentno europskim idealima i to je ono što Europa traži. Cijenim tijesnu i dobru suradnju s prošlom Vladom u Zagrebu. Ne vjerujem da će se to mijenjati. Štoviše, sve što sam čuo od gospodina Sanadera navodi me na pomisao da će se tako dobra suradnja nastaviti. U hrvatskoj državi dogodila se izvanredna transformacija, što vodi zasigurno većoj razini

regionalne stabilnosti, što je opet vrlo bitno. Ako gledamo u širem kontekstu, na mnogo načina nedavni događaji u Beogradu predstavljali su šok.
S druge strane, Hrvatska, uz Sloveniju, na neki način ostaje uporišna točka stabilnosti u području i vjerujem da se to može širiti i na ostale zemlje. Važno je da hrvatska politika o kojoj sam govorio ostane nepromijenjena i uvjeren sam da će tako i biti. Posebno cijenim predsjednika Stipu Mesića, kojega poznajem već duže vrijeme i koji po mome sudu ima moralne i liderske kvalitete najvišega reda. Kad bismo imali više takvih lidera na ovom području, mislim da bi problema bilo mnogo manje.